

PvdA-minister Guusje ter Horst heeft een open zenuw geraakt met haar oproep aan de elite om maatschappelijk leiderschap te tonen. Maar zij richt zich tot de verkeerde groep, betoogt **Hans Wansink**. De hedendaagse elite ziet er heel anders uit dan zij denkt.

Guusje's elite bestaat niet

Een mantelpak vol regentek zelfbeklag. Daarmee kon Guusje ter Horst, minister van Binnenlandse Zaken namens de Partij van de Arbeid, het doen in deze krant. Bert Wagendorp in zijn column van 6 juli: 'Zelden zo'n verongelijkt, klagerig en ook hooghartig interview gelezen. Het kabinet treft in de ogen van Guusje geen blaam, het is allemaal de schuld van het volk en van Kamerleden die het volk ophitsen (...). En mocht het met hufterigheid en respectloos gedrag echt zo erg zijn gesteld, dan heeft het volk dat opgestoken van Guusje's anti-autoritaire generatie.'

Ter Horst heeft met haar interview in *Vrij Nederland* van 4 juli een open zenuw geraakt. Zij roept op tot een opstand van de elite tegen de vergroving, tegen het gebrek aan respect voor de dienaren van de overheid, tegen het onderlinge wantrouwen en tegen de opvattingen van slecht geïnformeerde mensen. Ter Horst: 'Ik vestig mijn hoop op weldenkende en wellevende mensen die zich realiseren dat het belangrijk is dat er autoriteiten zijn en dat die in principe het vertrouwen van de bevolking verdienen. Die hardop zeggen: als Wilders mensen beoordeelt op hun geloof en niet op hun feitelijk gedrag kan dat niet. Hun stem hoor ik te weinig.'

Kees van Oosten, columnist op de site allesoverutrecht.nl, voelt zich helemaal niet aangesproken. 'Als die intellectuele elite nu ergens tegen in opstand zou willen komen, is dat niet Wilders, maar de PvdA van Guusje ter Horst', sneert de luis in de pels van het Utrechtse gemeentebestuur. 'De PvdA staat namelijk voor alles waar een rechtgeaarde intellectueel een afkeer van heeft. Weldenkende burgers die op eigen kracht iets bereikt hebben in de wetenschap of in het bedrijfsleven en de PvdA niet nodig hebben om hogerop te komen, voelen zich door raadsleden en bestuurders van de PvdA vooral geschoffeerd. Zij zien in de PvdA een grotere bedreiging van de democratie dan in de praatjes van Wilders.'

Wat drijft Guusje ter Horst? Waarom zijn de reacties op haar oproep zo vijandig? En, nog belangrijker, wat valt er eigenlijk te verwachten van de elite?

Populisme maakt meer kapot dan je lief is. Dat is de kern van de boodschap van Guusje ter Horst. Ze signaleert dat er geen ontzag meer is voor autoriteiten. Bestuurders worden 'keihard weggezet', wie verantwoordelijkheid draagt, is per definitie verdacht. Maar erger is dat de minachting voor autoriteiten een klimaat schept waarin de parkeerwachter vanaf het moment dat hij in uniform de deur uitkomt, wordt uitgescholden. Negen van de tien ambulancebroeders of treinconducteurs hebben weleens te maken met bedreigingen of scheldpartijen. Ter Horst: 'Zulke functionarissen vervullen

hun taak namens jou en mij. Daar blijf je met je handen vanaf.'

Ter Horst wil trots op de publieke zaak uitstralen. Ze laat niet over zich heen lopen. Ze neemt geen genoegen met generalisaties als deze: dit kabinet bakt er niks van. Maar dat wil nog niet zeggen dat ze doof is voor kritiek. Zij begrijpt dat burgers hun buik vol hebben van regels waar ze geen vat op hebben. Maar mag ze dan ook even zeggen dat zij de bureaucratie aanpakt? Dat zij en haar collega van Justitie de criminaliteit en de overlast met 25 procent gaan verminderen? Dat zij de salarissen in de publieke sector aan een maximum gaat binden?

Protestgeneratie

Waar het wringt is dat Ter Horst onderstreept dat ze het niet alleen kan. Ze doet een beroep op opinie-leiders, politici en intellectuelen om stelling te nemen. Maar die voelen zich niet aangesproken. Kijk naar je eige, zeggen Wagendorp en Van Oosten. Was jij niet van de protestgeneratie die zelf het gezag belachelijk maakte? En zorgt

De middenklasse laat zich niet langer een oor aannaaien door een ijdele elite

die PvdA van jou niet vooral erg goed voor zijn eigen bestuurders?

Natuurlijk zit daar wat in. Juist de generatie van Ter Horst (ze is van 1952) rekende af met het verheffingsideaal van de klassieke sociale-democratie. Dat werd als paternalistisch, kleinburgerlijk en bemoeizuchtig terzijde geschoven. Geef de mensen maar geld, rechten en voorzieningen, dan komt het vanzelf goed. Het kwam erop neer dat de onderklasse in de steek werd gelaten. Met het uiteenvallen van maatschappelijke organisaties hadden lager- en hoger opgeleiden steeds minder met met elkaar te maken. Beschavings-

arbeid was op z'n best iets voor het onderwijs, dat bijkans bezweek onder de maatschappelijke opdrachten. En juist dat onderwijs bood steeds minder houvast aan leerlingen met veel behoefte aan discipline en weinig bagage van huis uit.

De Partij van de Arbeid bezweek zo ongeveer onder haar eigen prenties met de maakbare samenleving. Nergens werd zoveel uitgegeven aan bijstand en aan arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, maar daarvoor werd wel een prijs betaald. Nederland behoorde rond 2000 tot de hekkensluiters van Europa wat betreft het aantal leerkrachten, artsen en agenten per tienduizend inwoners. In die sectoren was het ziekteverzuim twee keer zo hoog als in de marktsector.

De stagnerende publieke dienstverlening werd met succes door Pim Fortuyn, maar ook door de SP, op de agenda gezet. De PvdA kreeg de rekening gepresenteerd. Door de populistische, door de 'gewone mensen', maar ook door de intellectuele elite. Het leidde tot zelfkri-tiek, maar vooral tot wanhoop en

vertwijfeling. Leiderschap is ver te zoeken in en buiten de Partij van de Arbeid.

Maar nu kaatst Ter Horst de bal terug. Opinie-leiders verwijten de politieke klasse dat zij geen moreel gezag uitstraalt en buigt voor het populisme, maar waar blijft de culturele elite zelf? Ook daar ontbreekt het aan zelfvertrouwen, aan overtuigingskracht, aan geloof in een eigen beschavingsmissie. Of het nu gaat om ondernemers, wetenschappers, leraren, kunstenaars of journalisten: voelen zij zich aangesproken als Wouter Bos het woord volksverheffing in de mond neemt? Voelen zij zich geroepen tot zedelijk & geestelijk leiderschap, tot het geven van een voorbeeld aan het 'gewone volk'?

Niet zo heel erg. De hedendaagse elite ziet zichzelf helemaal niet als een bevoorrechte klasse die verplichtingen heeft ten opzichte van maatschappelijk minder geprivilegieerden. Het is een meritocratische elite die in de illusie verkeert dat zij haar positie uitsluitend aan haar eigen inspanningen te danken heeft. Hoezo verplichtingen tegenover vorige elites, maatschappelijke organisaties of losers die de hun geboden kansen niet weten te benutten?

Daar komt nog bij dat je niet alleen kan stijgen maar ook kan dalen op de maatschappelijke ladder. Ook de gestudeerden en de welgestelden worden enorm in beslag genomen door het veiligstellen van hun eigen positie en die van hun kinderen.

De achterkant van de meritocratie wordt steeds beter zichtbaar. Twintigers hebben heel goed in de gaten hoe moeilijk het is om je in te vechten, überhaupt een kans te krijgen. Dertigers lopen tegen de grenzen van hun carrièrekansen aan, en veertigers beginnen zich te realiseren dat zij er bij een reorganisatie uit kunnen vliegen. Vijftigers moeten tegen wil en dank doorwerken, en zestigers zien hun pensioenen verdampen.

Verharding van de maatschappelijke verhoudingen kan tot desintegratie leiden, zoals Ter Horst vreest. Maar er zijn ook genoeg signalen dat onverantwoordelijk gedrag steeds minder wordt getolereerd. Dat geldt voor hufterigheid en zelfverrijking, maar ook voor milieubelastend gedrag. De moraal is terug in het maatschappelijk discours. Maar dat is niet de verdienste van de elite waarop Ter Horst haar hoop heeft gevestigd.

Zij moet de dragers van de normen en waarden van een beschaafde samenleving heel ergens anders zoeken. Guusje moet haar bondgenoot niet zoeken bij de elite waar zij zelf toe behoort, maar bij de oppassende kleinburgers, leden van de middenklasse die zich niet langer een oor laten aannaaien door een ijdele politieke bovenlaag die nog altijd tekortschiet in publieke dienstverlening.

Hans Wansink is politiek commentator van de *Volkskrant*.

Illustratie Tammo Schuringa